

РОЗДІЛ VI

Бухгалтерський облік, аналіз, статистика та математичні методи й інформаційні технології в економіці

УДК 658.012

Алла Фатенок-Ткачук – кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку і аудиту Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки

Облікові процедури в управлінських процесах

У сучасних реаліях облік може виступати функцією управління задля забезпечення контролю за процесами планування, виконання діяльності та корегування планових показників з урахуванням змін умов зовнішнього середовища. Визначено пріоритетність різних облікових процедур на різних етапах становлення підприємства. Виявлено принципи забезпечення якості інформації для прийняття ефективних управлінських рішень. Наведено особливості аналізу фінансової звітності з метою формування інформаційної бази для управління. Застосовано системний підхід до обліково-аналітичного забезпечення управлінського процесу.

Ключові слова: обліково-аналітичне забезпечення, управлінські процеси, управлінський облік, фінансова звітність.

Постановка наукової проблеми та її значення. Перехід до інформаційного суспільства та наслідки світової фінансової кризи вимагають удосконалення облікових процедур для їх залучення в економічну діагностику підприємства, що сприятиме економії використання його ресурсів. Обліково-аналітична інформація забезпечує систему управління необхідними даними й дає змогу прийняти ефективні управлінські рішення.

Управлінські рішення в умовах невизначеності зовнішнього середовища повинні ґрунтуватися на точних розрахунках, глибокому та всебічному економічному аналізі й прогнозуванні. Щоденному дослідженню повинні підлягати витрати підприємства, контрактні умови з контрагентами, розмір дебіторської та кредиторської заборгованостей, у результаті чого стануть можливими ідентифікація та формування резервів задля їх подальшого використання.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Вагомий внесок у дослідження питання ролі й значення обліку та аналізу в процесі прийняття управлінських рішень зробили такі вчені, як П. Ю. Буряк, Ф. Ф. Бутинець, Ю. А. Верига, Т. П. Карпова, Л. В. Нападовська, О. Є. Ніколаєва, В. П. Палій, В. Я. Плаксієнко, М. С. Пушкар, В. В. Сопко. Теоретичні положення щодо організації інформаційно-аналітичного забезпечення фінансового планування як частини управління викладено в працях Ш. М. Акаєва, В. С. Анфілатов, І. І. Бажин, Е. П. Голенищев, Ю. М. Горський, А. Н. Дешин, Е. Е. Степанова, Г. С. Тесленко, С. І. Яковенко та ін. Проаналізувавши наявні дослідження, потрібно зазначити, що залишаються недостатньо розглянутими питання стосовно ідентифікації облікових процедур в процесі управління підприємством.

Мета статті – ідентифікація облікових процедур у процесі прийняття управлінських рішень та визначення їхнього змісту.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Потреба в прийнятті рішення виникає у зв'язку із зовнішніми та внутрішніми обставинами. Рішення – це відповідна реакція на внутрішні та зовнішні впливи, які спрямовані на розв'язання проблем і максимальне наближення до заданої мети. Оскільки управлінський цикл містить функції планування, обліку, контролю, аналізу та прийняття управлінських рішень – управлінський облік повинен забезпечувати інформацією всі зазначені функції, охоплюючи три часові періоди – минулі, сучасні й майбутні події [2].

Задля забезпечення інформативності основними завданнями управлінського обліку застосовують операції з управління витратами, доходами та результатами діяльності та їх впливу як на витрати, так і на доходи. Управління результатами здійснюється через використання фінансових індикаторів. Оцінка лише результативності діяльності суб'єкта господарювання не дає можливості оцінити знання й досвід персоналу, відносини з клієнтами та партнерами, застосування новітніх технологій тощо, що й формує конкурентоспроможність підприємства. Унаслідок накопичення суперечностей управлінський облік, який ґрунтується на бухгалтерському обліку, може, у підсумку, показати фінансовий результат, далекий від реальності, у той час як власники та потенційні інвестори прагнуть отримувати інформацію про реальний стан справ на підприємстві задля порівняння альтернативних варіантів капіталовкладень. Лише фінансові показники не дають повної та адекватної оцінки розвитку підприємства й висвітлюють стан підприємства, що склався на момент оцінки, коли реагувати вже пізно [4]. З іншого боку, на відміну від фінансового обліку, у внутрішньогосподарському (управлінському) обліку використовують додаткову документацію, що значно підвищує його можливості.

Із входом підприємства в етап зростання продовжується збільшення доходів, але цей показник порівнюється з показниками рентабельності й управління активами (дохід на інвестиції, залишковий прибуток). На цьому етапі оцінка грошових потоків перестає бути пріоритетною. На етапі зрілості підприємства основну увагу приділяють поверненню залучених активів та капіталу. Виникає необхідність у врегулюванні бази активів і відповідних грошових потоків, а також рентабельності для підвищення доходів. На цьому етапі особливо важливо відслідковувати всі фінансові показники підприємства для досягнення омолодження. У період кризи важливого значення набувають грошові потоки. Керівництво повинно зважено підходити до інвестицій для підвищення рентабельності з метою збереження активів підприємства. При цьому довгострокові показники можуть мати відносно невелике значення [7].

Якість бухгалтерської інформації – запорука прийняття оптимальних управлінських рішень, спрямованих на зменшення витрат ресурсів, зростання прибутку й ринкової вартості підприємства. Дотримання якості інформаційного забезпечення можливе за умови дотримання таких принципів, як системність, комплексність, науковість, достовірність, доцільність, ефективність, пріоритетність, прозорість та цільове спрямування. Зміст принципів представлено на рис. 1.

Економічні відносини суб'єкта господарювання в зовнішньому середовищі, ґрунтуються на фінансовій інформації про це підприємство, що дає змогу оцінити можливість практичної реалізації своїх економічних інтересів. Фінансова інформація являє собою набір даних (у систематизованій певним чином формі) про стан господарських засобів, зобов'язань і фінансових джерел підприємства; рівень прибутку й витрат, що уможливають судження про очікувані доходи та пов'язані з ними ризики; обороти підприємства і якості її активів; обсяг та якість потоків грошових коштів.

Кожне підприємство розпоряджається трьома потоками фінансової інформації: нормативною, плановою й фактичною.

Інформаційне забезпечення процесу управління – це сукупність інформаційних ресурсів і способів їх організації, необхідних та придатних для реалізації аналітичних процедур, які забезпечують діяльність підприємства.

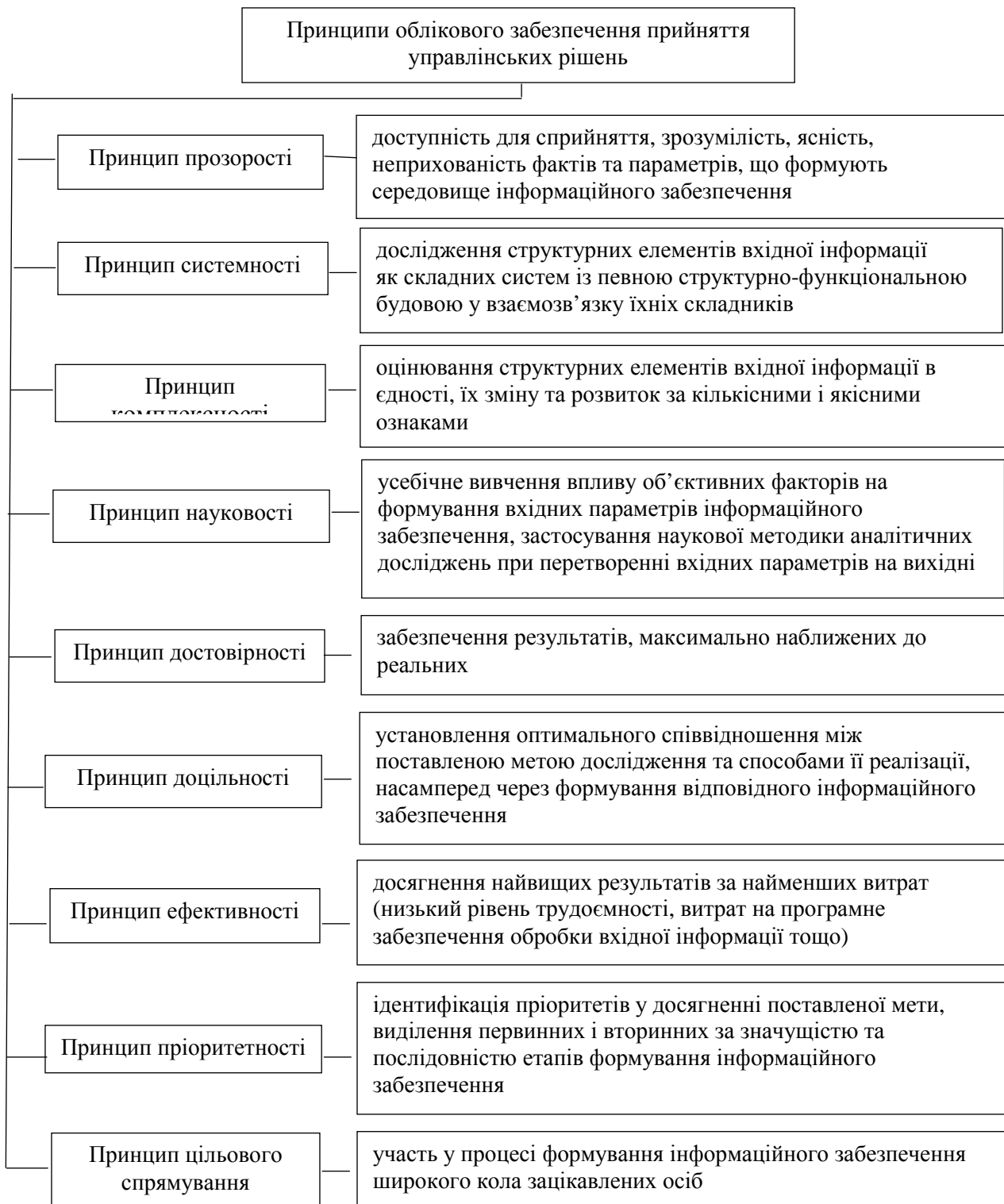

Рис. 1. Структура та зміст принципів облікового забезпечення прийняття рішень

Примітка. Сформовано на основі джерела [4].

Західні аналітики звикли використовувати у своїй роботі класичну схему градації інформаційних джерел про діяльність підприємства, властиву американській системі обліку (рис. 2) [3].

Інформація, що використовується при прийнятті інвестиційних, фінансових, кредитних й інших рішень					
Фінансова звітність підприємства в цілому					Інша інформація
Зовнішня фінансова звітність загального призначення				Інша фінансова звітність	
Обов'язкова інформація			Необов'язкова інформація		
Фінансова звітність підприємства в цілому	Примітки до фінансової звітності	Додаткова інформація			
		Додаткова інформація до звіту	Додаткова інформація за запитом		

Рис. 2. Склад фінансової звітності за GAAP

Примітки до фінансових звітів відокремлені від базової фінансової звітності, а додаткова інформація не кваліфікується як різновид приміток. Форма № 5 переважно стосується інформації, що розкривається відповідно до П(С)БО-7, П(С)БО-8, П(С)БО-9, П(С)БО-10, П(С)БО-11, П(С)БО-12, П(С)БО-15, П(С)БО-16, П(С)БО-17 і П(С)БО-18.

Аналіз інформаційної місткості основних форм фінансової звітності дає підставу стверджувати, що на сьогодні методика формування звітних показників націлена здебільшого на інформування акціонерів й інвесторів. При цьому «уніфікованість» відомої фінансової звітності не дає можливості повною мірою задовольняти інформаційні потреби інших груп користувачів.

У практичній діяльності керівники різних рівнів управління використовують залежно від конкретних ситуацій інформацію про фінансово-господарську діяльність. Інформаційні запити керівництва підприємства ґрунтуються на інтегрованій інформації, що надходить як від персоналу, так і від зовнішнього середовища через первинні документи, наприклад бартерні договори, каталог рахунків-фактур постачальника, планів постачання, маркетингових характеристик, аналізу конкурентів, особистих справ працівників тощо (рис. 3).

Структура інформаційної бази при прийнятті управлінських рішень заснована на декількох комплексах даних. 80 % необхідної інформації накопичуються й формуються в системі бухгалтерського обліку та звітності.

Місце бухгалтерської звітності в інформаційному забезпеченні управлінської діяльності зумовлюється різними організаційно-правовими формами та складністю організаційної структури. Для підвищення ефективності прийняття управлінських рішень можна виокремити основні напрями її використання: контроль – для забезпечення достовірності фінансової інформації щодо діяльності підприємства; оцінка – для оцінки минулих та майбутніх подій; планування – одержання інформації про якісні й кількісні показники, а також вплив на організацію, використання цієї інформації як основи планування [1].

Облік як основа здійснення аналізу стає в нагоді для проведення аналізу внутрішнього середовища як у процесі стратегічного планування, так і під час формування поточних планів: бюджету, плану фінансових платежів. Розподіл аналітичної роботи між окремими відділами залежить від структури аналізованого підприємства, покладених на них обов'язків для виконання виробничих завдань та кваліфікації спеціалістів, котрі беруть участь у проведенні економічного аналізу.

Планово-економічний відділ здійснює керівництво проведенням аналізу в масштабі всього підприємства, проводить комплексний аналіз основних показників роботи аналізованого господарства, систематизує й узагальнює результати аналізу, шукає способи використання виявлених резервів і підвищення ефективності та якості виробленої продукції (виконаної роботи, наданих послуг).

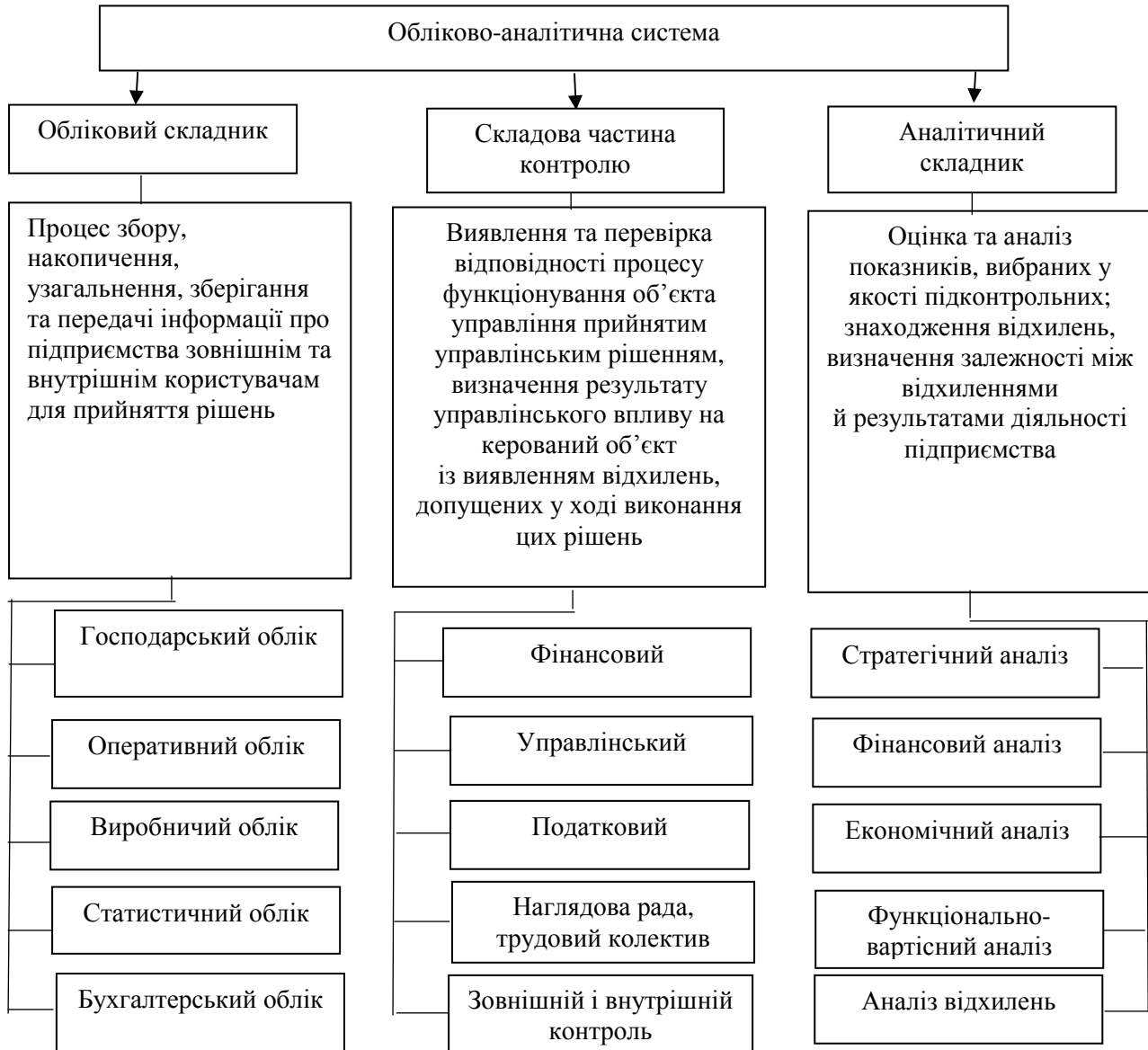

Рис. 3. Обліково-аналітична система на підприємстві

Відділ праці та заробітної плати аналізує рівень організації праці, розставлення робочої сили, чисельність працівників, використання робочого часу, ефективність застосування на підприємстві різних форм і систем оплати праці, використання фонду заробітної плати та ін.

Відділ бухгалтерії аналізує стан бухгалтерського обліку, виконання кошторисів доходів і витрат, витрачання заробітної плати, непродуктивні витрати, використання фінансових ресурсів, фінансовий стан аналізованого підприємства, розробляє заходи щодо покращення його фінансового стану, платоспроможності й організації облікової роботи.

Відділ кадрів аналізує рівень укомплектування підприємства працівниками, стан трудової дисципліни, досліджує мотиви й причини плинності кадрів, розробляє заходи щодо підвищення їх кваліфікації та забезпечення підприємства робочою силою.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Основна бухгалтерська процедура в управлінському процесі – це формування інформаційного забезпечення. Різні види обліку забезпечують виконання цього завдання на різних рівнях управління. Облік здійснює не лише одну з функцій управління, але й виступає сполучною ланкою аналізу контролю. Саме такий симбіоз сприятиме прийняттю ефективних управлінських рішень.

Джерела та література

1. Будько О. В. Фінансова звітність як джерело інформації для прийняття управлінських рішень / О. В. Будько // Ефективна економіка. – 2013. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1721
2. Нападівська Л. В. Управлінський облік: значення та застосування у практичній діяльності вітчизняних підприємств в умовах ринкових відносин / Л. В. Нападівська // Бух. облік і аудит. – 2009. – № 8–9. – С. 78–93.
3. Олійниченко О. М. Інформаційне забезпечення як важлива складова процесу підготовки, прийняття та контролю реалізації управлінського рішення на підприємстві / О. М. Олійниченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : file:///C:/Users/USER/Downloads/echp_2010_3_8.pdf
4. Плаксієнко В. Я. Бухгалтерський облік в управлінні підприємством: проблеми теорії і практики / В. Я. Плаксієнко, Р. В. Ліпський [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/7.2/039.pdf
5. Фатенок-Ткачук А. Обліково-аналітичне забезпечення прогнозування в стратегічному плануванні / А. Фатенок-Ткачук // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2015. – № 4. – С. 140–147. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/echcenu_2015_4_25
6. Фоміна О. Облік в управлінні підприємством / О. Фоміна // Облік та аудит. Вісник КНТЕУ. – 2010. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://visnik.knteu.kiev.ua/files/2010/02/11.pdf>
7. Яремко А. О. Полівекторність інформаційно-аналітичного забезпечення фінансового менеджменту торговельних підприємств / А. О. Яремко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [file:///C:/Users/USER/Downloads/ecnof_2012_9\(3\)_77.pdf](file:///C:/Users/USER/Downloads/ecnof_2012_9(3)_77.pdf)

Алла Фатенок-Ткачук. Учетные процедуры в управленческих процессах. В современных реалиях учет может выступать функцией управления с целью обеспечения контроля за процессами планирования, осуществления деятельности и корректировка плановых показателей с учетом изменений условий внешней среды. Определена приоритетность различных учетных процедур на различных этапах становления предприятия. Выявлены принципы обеспечения качества информации с целью принятия эффективных управленческих решений. Приведены особенности анализа финансовой отчетности с целью формирования информационной базы для управления. Использован системный подход к учетно-аналитическому обеспечению управленческого процесса.

Ключевые слова: учетно-аналитическое обеспечение, управленческие процессы, управленческий учет, финансовая отчетность.

Alla Fatenok-Tkachuk. Accounting Procedures in the Management Processes. In modern realities accounting may be a function of the management to ensure the control over the processes of planning, implementation and adjustment of plan indicators taking into account the changes in environmental conditions. The priority of different accounting procedures at different stages of the company has been determined. The principles for providing the quality of information have been discovered in order to make effective management decisions. The peculiarities of the financial statements analysis have been shown in order to develop the information base for the management. The systematic approach to the accounting and analytical software management process has been used.

Key words: accounting and analytical support, administrative processes, managerial accounting, and financial reporting.